

Gyűjtő: JELI JÓZSEF
Gyűjtés ideje: 1980.

TART.: SOMOGY MEGYE KISBÁTRUSZÁRA
VISSZAEMLEKEZÉS 40 év múltán

36 lap, 2 félt

Földrajzi mutató: GÖLLE

Székmutató: XVII,

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRRA'S

ÁTVÉTELVE AZ EGYS. LTK. 4345-ös TÉTELE ALÓL

4345

TV/63/

Szatadi

T A R T A L O M

Somogy megye Kisgátpusztára visszaemlékezés 40 év
multán

- 1./ Tégláscsalád költözködése/ 7
- 2./ Téglaréteg /1-7 ig
- 3./ Kisgátpuszta/10
- 4./ Szénrakodás/13
- 5./ A cégányasszony halála/15
- 6./ Cselédek beszélgetése/ 17
- 7./ Télen a téglaháznál/ 19
- 8./ Pusztai főgépez/20
- 9./ Megölte a szesz/22
- 10./ Fadedpó/24
- 11./ A két testvér halála/27

Somogy megye Kisgátpuszta, 1940-ben uradalmi magtárból
átalakított cseléd lakás.

Foto: Feli Z.

Itt laktam 1940-ben nagyszüleimmel, és
Végh Imre nagybányámmal.

Foto: Feli Z.

K Ö L T Ö Z K Ö D É S

Kegyetlen, szokatlan hideg tél volt 1940 telén. Március első napjaiban is még igen keményen tartja magát a természet, épp olyan gonosz tud lenni, mint az emberek. Kampós szél fujt végig a pusztá határán. Somogy megye Kisgát-pusztán az uradalmi istállótól a rétben a közös gémeskut háromszáz méterre ágaskodott egymagában. A kut káváját jégpáncél diszította. A sudárfa sikos, jeges, nehéz a víz huzása. A hasas vájuba a víz befagyott, kettéhasított jég-hengerhez hasonló. A szalma lángja olvasztotta csak fel a jeget.

Bizony, ugy nappal mint éjszaka a higany mutatója -15-20 C° alá süllyedt. Azonban már déli 12 órakor az épületekből kiáramló meleg hatására az ereszekben a fenyegető jégdárdák csepegni kezdtek, de a csepegés a jégredőnyöket még csak hosszabbította. A redőny árnyékában a piszkos fal ásította.

Bármilyen komisz hideg is volt, s ha a földeken nem is lehetett még szántani, kint a határban dolgozni kellett. Trágyát kihordani a mezőre, vagy az erdőre mentünk fát vágni és azt este kocsival beszállítottuk a pusztára. Nem volt kimélet a cselédvilágban, ha "öregfejszék estek is" dolgozni kellett.

Hétfőn korán reggel jött a pusztagazda az uradalmi istállóba. Amig mi cselédek etettük és ápoltuk az állatokat, a

gazda az istállóban csőszködött. Az élére állított téglás járdán nagy léptekkel fel-alá sétált. A fal mellett roskadozó heteságy előtt és a kijárat ajtónál megfordult. A szájából hosszú pipaszár csüngött és többször hümmögött. Kezével mutogatott, gesztikulált. Mozgásából arra is lehetett gondolni, hogy olyasmin töri a fejét ami a bárónak jó, nekünk, cselédeknek azonban rosszat jelenthet.

- Végeztünk az állatok etetésével és itatásával-, adta ki a rendeletet a gazda. - Ecsém Imre és Jóska a lovakkal szánkón ma elmentek Somogy megye Törökkoppány községbe és onnan Jurisics József téglást családjával, butorával együtt elszállítják, mert a méltóságos báró ur vályogvetőknek fogadta fel őket. A köves uton még fagyos a hó, könnyen csuszik a szán. Mire beesteledik odaértek, éjszaka az állatok megpihennek és hajnalban már kezdjétek meg a butoroknak felrakását, hogy időben onnan el tudjatok indulni - mondotta a pusztagazda.

Reggel, napkeltekor a pusztáról lovas szánkóval vidáman elindultunk. Örültünk, hogy a pusztáról kimehetünk. Kaposvár 20 km, és még Törökkoppány 25 km. Bizony öreg este volt amikor a vén, jámbor állatokkal megérkeztünk. A hideg még mindig nem tágitott, az égbolt simára borotválkozott, a hold és a csillagok is fáztak, mert távol voltak a naptól.

A családdal még jóideig elbeszélgettünk, de az egésznapos utazás, a hideg megviselt bennünket. A földes lakásba szal-

mát terítettünk le és azon 2-3 órát aludtunk, mivel ágy nem volt.

A lovakat is elfárasztotta a hosszú ut, mert inkább ahhoz voltak szokva, hogy az uradalomban a földeken dolgoztak. Az abrak evése helyett azok is inkább pihentek.

Már a sötét hajnalon hozzáláttunk a butorok felrakásához, mi huztuk a ház elé a szánokat is azért, hogy az igáslovak addig is pihenhessenek. Gondosan, vigyázva felraktuk a szegényes holmikát, s ahogy kivilágosodott indultunk is a tégláégetőtől. A család a régi lakást és munkahelyet nem sajnálta otthagyni.

Minden úgy tünt, hogy rendben megy minden és szerencsésen vissza is érkezünk, de sajnos nem így történt. Délelőtt 9 óra van, a reggeli köd felszállt, ez még csak jó volt, mert a látási viszonyok jobbak lettek. Váratlanul és hirtelen erősebben kisütött a nap, gyorsan olvadni kezdett a hó, annyira, hogy az ut menti árkok is megteltek hólével.

Az utkaparó piros zászlójának botját az utpadkán a földbe állította. Olyan szépen sütött a nap és olyannyira melegített, hogy az utkaparó a kiskabátját is levetette és a közeli szederfára akasztotta fel.

Utunk Hetes és Juta községeken vezetett át. A déli langyos szél még jobban elősegítette a hóolvadást, de most már úgy elolvadt a hó, hogy az uttesten folyt a víz és kilátszott a kő. Csupán az ut szélén megmaradt havon lehetett közlekedni a szánkóval.

Azonban a szánkó huzása mind fárasztóbb volt, inkább már csak süppedt, tapadt a szán mint csuszott volna. A lovak is mind jobban izzadva fáradtak a rakomány továbbvontatásával.

Imre bátyám: _ Öcsém, ne kihozzuk a lovakat, a legközelebbi ház udvarába álljunk be. Én elmegyek lóháton a két kocsiért és a butorokat átrakjuk - mondta a bátyám.

Kaposujlakon az egyik parasztház szénáspajtájába beállítottuk Jurisics József rakományát. Ő ottmaradt velünk, családja pedig vonattal Kisgát-pusztára utaztak, újabb otthonukba.

Imre csak másnap érkezett vissza a két üres kocsival.

A tulajdonos - már mint a téglás - és én az istállóban kaptunk szállást. Jómodu paraszt család volt a szállásadó, tele volt az istálló tehénnel és még 4 ló is táncolt a jászol előtt, mivel már napok óta nem voltak befogva. Majd kibujtak a bőrükből olyan kipihent, jó kedvük volt, a mi lovaink meg csak buslakodtak akár a szódáskocsis lovai !

A szalonna és a kenyér amelyet egy napra magunkkal vittünk már elfogyott. A munkás családnak sem volt élelme. Közben beesteledett. A lovak árpaszalmát ettek és éjszaka kukorica csutát rágtak. Az esti etetés után a házigazda felesége - olyan 50 év körüli - és a fiatal menyecske leánya jöttek az istállóba fejőskannával. Mindegyik leakasztotta az abrakos keverőládának az oldaláról a fejőszékét és megkezdték a fejést. Sudarasan csurgott a friss, illatos, habos tej a kannába.

- János, hol vagy már avval az edénnyel, gyere már! -
mondotta mogorván az asszony.

- Jó van gyüvök ,csak előbb a veremből kellett főhoz-
nom répát - mondotta János, a ház szolgája. Meg valamit düny-
nyögött, de azt már nem lehetett megérteni.

Jött közben a fiatal menyecske ura, jól megtermett
parasztember volt, se szól, se beszél egyenesen a kisborjuhoz
ment, a nyakáról leoldotta a kötelet és ahogy a kisborju futott
át a másik sorra, az anyjához szopni, a járdán álló 25 literes
tejeskennát feldöntötte.

Ezt látta a menyecske, a fiatalember felesége. Magából kikelve
mondotta: - Rossebb egye meg a bugris pofádat! Nem tudtál vi-
gyázni! Nó, majd beszélek az édesapámmal és bevonulsz bakának,
nem leszel felmentett, mert nem sok hasznodat veszem.

- Jó, jó, azért nem kell mindjárt a frontra vitetni a Palit.
Elvégre mégis csak az urad - mondotta a vőgyerek anyósa.

- Miért nem fogta meg a nyakát annak a bika-borjunak, mért en-
gedte csak úgy el?! Soha se oda figyel amit csinál - mondta
rikácsolva a vőember felesége.

Közben hazajött a ház ura, a gazda. Látta a szánkót, a
butort a szénaspajtában és gőgösen, mogorván kérdezte, hogy
kerültek ezek ide? A család közül senki sem felelt, csak egy-
másra bámultak mint a partravetett hal.

- Nó, jó, tehát Pali te engedted meg, - mondta a gazda.

- Én bizony Isten, hogy nem engedtem meg. A padláson kopoztam
a kukoricát, mikor lejöttem akkor már itt voltak.

- Igen, tehát így állunk - majd odabe még folytatjuk.

Én gondoltam, hogy közbe kell szólni és azt kell megmondani ami az igazság.

- Gazda Ur! Mi nem kérdeztünk meg a jelenlévők közül senkit sem. Nyitva volt az utcai kapu és behajtottunk, mert már más megoldás nem volt. Kint az utcán nem maradhattunk - mondtam.

Jurisics József mellett állt és csak azt bizonygatta, hogy igen, igen bejöttünk. Ne tessék kidobni, ugy sincs egyebem csak ami itt látható. Nem tudtunk tovább menni, mert a hó elolvadt, csak egy napról van szó és már megyünk is tovább.

A gazda felesége: én a konyha ablakából láttam, hogy beálltak és csak annyit intettem a fejemmel, hogy arra a pajta felé menjenek.

Ezzel véget ért a csete-paté, beszédvihar. A háziak bementek a házba. Az idő megenyhült, de itt a levegő hűvös és fagyos volt az emberek között.

Ezek után itt már nem mertünk élelmet kérni, pedig nagyon éhesek voltunk.

Az esti harangszó után jött az istállóba a János szolga. Magával hozott két szelet kenyeret és két kisüvegben friss tejet.
- Tessék csak, fogyasszák el. A szomszéd Gyuri szolgától kaptam.
- Köszönjük szépen - mondtuk. A sötét istállóban megvacsoráztunk, majd hasrafeküdtünk, hogy ne fázzunk úgy és az alomszalmán a járda közepén reggelig pihentünk, az izzadságtól átítatott lópokróccal takaróztunk.

Éjszaka keveset tudtunk aludni, mivel fáztunk, a sötétben patkányok futkároztak, azt szedegették fel amit az állatok az eleségükből kiszórtak. A jószágok sem voltak nyugodtak, mert idegen

szagot éreztek.

Itt is épp úgy mint más helyen, a cseléd hajnalban kezdett dolgozni, etette az állatokat, a háziak pedig még aludtak.

A háznál volt két komondor házőrző kutya. Az egyik a gazda szobája előtt hasalt, a másik meg az istálló bejáratánál tartózkodott. Mire a bátyám egy nap mulva visszajött a kocsikkal, váratlanul ismét gyors időjárásváltozás állt be, mert a hőmérséklet lesüllyedt, sőt hajnalra megcsontosodott a föld is. Védettebb helyen a föld pedig mosóasszony kezének ráncaihoz volt hasonló.

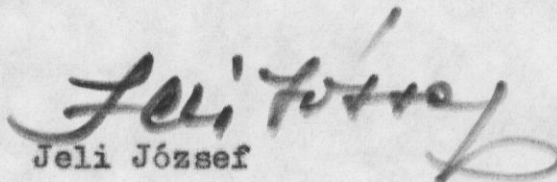
A költözködés 3.napján a bátyám délelőtt érkezett vissza. A szánkókról a butorokat átraktuk a kocsikra. Délelőtt 11 óra van. A zárt felhőtakaró zordabbá tette az égboltot, a hőmérséklet nulla fok körül lehetett. Havaseső esett. Ha jön a baj, akkor csőstől jön. Az ut sikossá vált, a lovak csuszkáltak, alig tudtak kapaszkodni. Még az országuton csak tudunk kocsizni - kövesut volt, de amikor beértünk Kaposvárra, a kockás gránitkő, a "macskaköves ut" teljesen lehetetlenné tette hogy utunkat tovább folytassuk.

Nem volt más választásunk, mint a város szélén az egyik fogadó beszálló vendéglő udvarába álltunk be. A lovaknak abrakjuk, szalastakarmányuk nem volt. A cselédvilágban a napidíj ismeretlen volt. Szerencsére hetipiac volt és a környékbeli parasztok a vendéglő istállójában, pajtájában és az udvarban szétszórtan hagyott abrakát összeszedtük és azt adtuk a szegény párák elé, hogy egyenek valamit.

Mondtuk is a bátyámmal: - a betyár hétszentségét az ilyen bárónak és pusztagazdának, hogy kidekázza az abrakot az amugy is öreg görhes gebéknek (egyik göthös, a másiknak meg himpókos a lába). De azért az állatokat nem ütöttük. Azok nem voltak okai a törtéeteknek. Csak mi cselédek ittuk meg minden rossznak a levét. Bizony még szebbeket is mondtunk a munkát adó gazdának. De a mi szavunk csak annyit ért, mint a vizen a buborék.

Kaposvártól az utvonal emerre mentünk az elfáradt szegény jószágokkal: Szentjakab, Taszár, Kaposhomok, Nagyberki és Kisgát-pusztá. Már jó öreg este volt amikor a munkáscsalád butorával megérkeztünk. Ugy hiszem ez a négy nap költözködés ugyan csak emlékezetes és rossz nyomot hagyott Jurisics József családjának életében is.

Mi cselédek pedig másnap a pusztagazdától nem elismerést, hanem ledorongolást kaptunk, mert hogy tehetetlenek vagyunk. A cselédsorban olyan véletlen az elismerés a végzett munkáért, mint a kutya vacsorája. " De ha van is, akkor is csak kenyérhajja, annak is az égett része."

Jeli József

T É G L A É G E T Ő

A téglás vályogvető család kora tavasztól késő őszig nehéz fizikai munkát végzett. Előkészítették a földet, azt többször átkapálták, az egy vagy két köbméter - sárga - agyagot vízzel megöntözték, kézzel-lábbal, kapával gyurták, dagasztották, hogy alkalmas legyen a vályog kivetésére. Együtt dolgozott az egész család, feleség és a gyerekek. A vályog készítésének minden műveletét emberi kéz és láb végzett el.

Egy házaspár - ha reggeltől estig tudott dolgozni - 1300-1500 db vályogot vetett ki, de akkor megállás nem volt egész napestig. A nehéz, kimerítő munka eredményét mindig az időjárás fenyegette, mert ha jött a hirtelen eső, bizony gyorsan le kellett takarni zsuppal, vagy nádpallóval, hogy az eső szét ne verje. Az volt a jó ha egész nap verhették a vályogot. Ha beállt az este, összeszedték és a szárítófészerek alá rakták.

A vályog előállításához igen sok művelet tartozik: földkitermelés, átrostálás, egykupacba rakás, a kenyér dagasztásához hasonlóan, ezután középre vizet kellett önteni, s azt átgymni, csak ezután került fel a vályogvető asztalra, melyet padlódeszkán, talicskával toltak fel. Szóbeszéd is járta, hogy hívják a talicskát? Az volt a válasz: hogy nem úgy hívják, hanem úgy tolják. Minden egyes vályog kivetése előtt a vályogvető sablont meg kellett homokozni. Ha az agyag már bent volt, a sablont alulról, felülről jól oda kellett verni és csak utána került ki az anyag a placra, lapjára fektetve. Ha már megszikkadt,

oldalra fordították a vályogot. Aki távolról látta, sakktáblához hasonlithatta.

A pusztákon az uradalmi cselédek a vályogvető munkásokkal igen jó kapcsolatban álltak, épp úgy mint a hathónapos summásokkal. A summások kiüresített istállókban laktak, melyet hodályoknak neveztek el.

A téglások 1940-ben, de még utána is igen mostoha körülmények között éltek. Saját maguknak kellett előállítani a napi ételmet, mivel a nők is dolgoztak, s nem értek rá főtt ételt készíteni. Hidegélmen voltak egész héten. Szombaton délig dolgoztak, majd egy hétre bevásároltak, mivel ilyenkor kaptak fizetést. A vasárnap a tisztálkodás és a pihenés napja volt. A nyári keresetből biztosították a téli, szűkös megélhetésüket is.

Általában a téglás foglalkozású szülők gyermekei egymásközt házadostak össze. A pólyás kisgyerekek is ott voltak ahol a szülők dolgoztak, a szárítófészter árnyékában. A járnai tanuló, csetlő-botló 1-2 éves gyerekek a szülők felügyelete mellett voltak. A 6-8 éves, 10 éves proletárgyerekek huzták a vizet és krumplit vagy bablevest főztek a családnak.

Azt tudom, hogy a katolikus egyháznak a valláspolitikája a II.világháborús években nálunk is a néptömegekben érvényesült. Kötelező volt minden vasárnap délelőtt szentegyházba menni. Főleg a leventében vették igen szigorúan a hiányzást. A cselédség csak jelesebb ünnepi napokon ment el a templomba misére,

máskor csak a cselédség közül az iparos réteg, de főleg olyan férfiak akik szerették a szeszesítalt, mert mise előtt és után a kocsmába mentek és ott ittak. Ha valamilyen oknál fogva le volt zárva a kocsmá, istentiszteletre már nem is mentek el. A templomban a falu jobb módosai: a jegyző, intéző családja külön padban ültek.

Itt, ezen a vidéken régi szokás volt, hogy vasárnap a kocsmá tágas udvarában a fiatalok, közép és idősebb emberek többen összeálltak két csapatban kuglizni. Hosszabb, rövidebb ideig kialakult az emberek között, hogy melyik csapatban játszott. De ez a kollektív játék sem volt állandó jellegű, mert ha csak egy csapatban a jobb tekézők voltak, egyoldaluvá vált a játék, tehát nem volt érdekes számukra a küzdelem. Éppen ezért egy-egy csapatnak kapitánya volt és annak joga volt a játékosválasztás (egy ember az egyikbe, egy a másikba). Az ilyen igazságosnak tartott választás révén jobb, közepes és gyengébb játékosok kerültek a csapatokba. Ki is alakult a küzdelem.

Mivel a csapatjáték arra ment, hogy ki tud több fát ledönteni, így az magával hozta, hogy előbb a 9 db kuglibaba dobására a kezdőket, a gyengébbeket engedték ledobni. A jobb dobókat a végére hagyták, akiknek 1 vagy 2 fát kellett ledobnia (mesterdobók). Ide tartozik, hogy 1 pengő volt a csapatba való belépés díja, tehát ha például egy csapatban 10 ember volt, 10 pengő volt "zsínorban". A nyertes csapat a kugliállítgatót minden parti után fizette.

Ezt a szórakoztató játékot a vályogvető munkások is igen kedvelték. De értettek is hozzá, mert volt izomerő. Nem volt tanácsos közel állni a pályához, főleg a kidobó padló közelébe, mert előfordult hogy felugrott a golyó és balesetet is okozott.

A játék hevessége az esti órákban még csak fokozódott. Persze a játék dinamikusságát az is lángolta, hogy egy-két nagyfröccs lecsuszott már a torkokon. Sok esetben úgy belejöttek a küzdelembe, hogy alig tudták abbahagyni.

Sorsom úgy hozta, hogy gyermekkorom óta olyan jelenségeknek voltam szemtanúja és szenvedő alanya, amely említésre méltó. Amikor az emberek pihenésnek, szórakozásnak adták magukat, én akkor is kerestem a lehetőségét annak, hogy tanulhassak. Sajnos egyedül kevés voltam ahhoz, hogy azt tudtam volna adni amit szerettem volna.

Fájt a szívem, hogy csak szemlélője lehettem a kuglizásnak. Két ok miatt nem játszhattam: nem volt zsebpénzem, időm sem mert vasárnap kellett a háziállatoknak a terményt beszerezni. Ünnepek és vasárnap reggel, délben, este az állatokat kellett etetnem, gondoznom. Ha el is mentem valahova, mindig akkor kellett onnan eltávoznom, amikor kezdtem jól érezni magam.

A pusztán, ahol lakunk Nagyberki Község egy-két dobásnyira van. A szétesőben lévő pusztát és a községet csak egy régi vizesárok választotta el. A réten egy lusta malom ásítózott. A Nagyberki község Fő utca sarki épület falán cégtábla olvasható: Farkas Mihály kocsmáros és hentes, vegyeskereskedés. Ide járnak

a pusztaiak, falusiak és az idénymunkások is. Rendszeresen látogatják a kiscsátpusztai vályogvető téglások is, akik szintén itt szeretnek kuglizni.

Augusztus derekán szép napsütéses vasárnap délután a sudarfás kutra mentem friss vizet inni. Amíg ott, a pihenő viz tükrében nézegettem az arcomat, sokfelé kalandozott az eszem, azt is gondoltam, hogy leülök a vizesárok partra és nézem a víz folyását. Még az is az agyamban motoszkált, hogy elmegyek a vasuti őrházhoz és leülök a töltés oldalába, s figyelem a vonatokat. Míg ilyen gondolatokkal tépelődtem arra felé jött Jurisics József vályogvető.

- Jónapot Jóska - köszönt Jurisics.
- Jónapot Józská bátyám - fogadtam a köszönését.
- Gyere velem - mondotta.
- Hová?
- Nagyberkibe a kocsmába.
- Én nem megyek oda, -ráztam a fejemet.
- Hát aztán miért nem?
- Azért, mert nincsen pénzem, meg én nem iszom szeszesítalt.
- Nem is azért hivlak, hogy igyál.
- Hát akkor minek?
- Azért, hogy keressél egy kis aprópénzt, kuglibabákat kell állítani.

Nem is kellett többször mondani, ahogy voltam öltözve, ugy mentem is.

- Figyelj ide öcsém , elmondom, hogy mit is kell ott csinálni-
kezdte a folyamatos beszédet Jurisics József.

Tehát vagy 3, vagy 9 fát kell állítani. Minden dobáskor na-
gyon vigyázz, nehogy valaki véletlenül megdobjon, mert elő-
fordulhat, hogy a golyó a pályáról kiugrik! Mindig megmondjuk,
hogy mikor, mennyi fát kell állítani. Ha már mindenki ledob-
bott, és ha nincsen ismétlés (mert olyan is előfordulhat ha
pl. két vagy annál több játékosnak egyenlő fája van), tehát
ha véget ért egy zsinor, akkor a nyertes személytől kérjed
a pénzt.

- Mennyit?

- Hát 10-20 fillért.

- Ha nem kérem?

- Lehet, hogy akkor is odaadják.

Mig ezeket elmondotta megérkeztünk a kocsmá udvarába. Már
több személy ott volt, javában gurították a golyókat. Én már
többször láttam hogyan kugliznak, tehát nem volt előttem tel-
jesen ismeretlen a játék. De most különösen érdeklődéssel fi-
gyeltem a játékot. Már volt egy fiatalember, aki állította a
kuglibabákat. Kíváncsi voltam, hogy most mi fog történni. Vége
lett a zsinornak. Jurisics mondotta a fiatalembernek - Gyula
ezután ketten állítjátok a fákat.

- Már én egyedül is tudom állítani !

- Másnak is kell egy kis pénz - mondotta Jurisics.

- Jó, jó, hát akkor legyen úgy ahogy a Jóska bátyám akarja.

Tetszett a szórakoztató munka. Délután 2 órától estig, míg nem
kellett az állatokat etetni 1 pengő 20 fillért kerestem.

Még ezen az estén visszafutottam a kocsmaudvarba, de már szétesőben volt a csapatjáték, mivel már elhangzott az esti harangszó. De a kocsmában bizony igen hangos volt. Egyetlen szál cigány hegedült és a részegek orditoztak.

Két hónap választott csak el, hogy betöltssem a 18.éveimet. Azért beléptem a kocsmába és kértem egy kisfröccsöt. De mielőtt még kértem volna megkérdeztem, hogy mennyibe is fog kerülni. Az egyik vendég mondotta, hogy 16 fillér, majd 2 db leveinte cigarettát is vásároltam. A kocsmáros fiának a felesége hozta az asztalhoz a kisfröccsöt és a 2 db cigarettát. A szép, csinos, barna fiatalasszonyon fehér selyembluz volt, a szökkenő, remegő melle játszott a bluza alatt. Beszéltek is a népek, hogy az apósa szereti a menyét. Azon senki nem is csodálkozott, inkább irigyelték az emberek. Később feleségül is vette az após a menyét.

3

K I S G Á T P U S Z T A

Még az asztalnál ültem, egyik cigarettámat meggyújtottam, bodorfüst keveredett a tikkasztó, bűdös, füstös kocsmai levegőben. A hátrafésült dus hajamba ujjaimmal beleturkáltam, hogy szépen álljon, közben 3-4-szer is belekóstoltam a kisfröccsbe. Kortyolva iszogattam, hogy tovább tartson. Mégis mindez talán 15-20 percig ha tartott. Az asztaltól felálltam és kifelé indultam. Közben erélyes férfi szólt utánam: " hová mész te gyerek?" Visszapillantottam és Jurisics volt aki utánam kiabált.

Mondotta, hogy ne menjek, maradjak záróráig és együtt menjünk haza. Nem maradtam ott, elmentem haza és lefeküdtem, mert másnap hajnalban már dolgozni kellett. Utána gondoltam, mégsem volt tőlem szép, hogy otthagytam, hiszen együtt mentünk. Miután este időben pihenőre tértem, hajnalig kicsit ki is aludtam magam.

Kezdődött az újabb hét. Szép, kellemes szeptember volt. Vártam a vasárnapot, hogy ismét elmehessek Nagyberkibe és a kocsmaudvarban kuglibabákat állítsak, keressek egy kis zsebpénzt. Azonban az elképzelésem nem sikerült, mert jött a pusztagazda, s közölte: érkezett egy vagon porszén az Attala-Csomai vasutállomásra. Azt ki kell rakni, mert ha nem rakjuk ki vasárnap estig, kötbért kell fizetni. Bizony, hogy nem rajongtunk a hirnek. Nem tudtam magamba fojtani a gondolatomat és ki is mondtam.

- A méltóságos báró ur mennyit fog fizetni?

- Semmit sem - mondotta a pusztagazda.

- Hát tudja mit, akkor csak rakja ki az, akinek érkezett - válaszoltam.

- Ecsém, hogy mersz te a szádon ilyet kiejteni?

- Rendben van - ha megfizetik, akkor kirakjuk.

- Ugy van! Ugy van! - mondotta a mellettem álló bátyám és Ráischer Feri bácsi is.

- Mi ütött belétek, hogy most ezt kéritek? Máskor is kiraktátok már és nem kértétek a fizetést? - mondotta a gazda.

Az igaz, de már akkor is motoszkált a fejünkben, hogy dolgoztunk és még csak elismerést sem kaptunk. Folytattam a régi lappangó keserűséget. Ha a téglások vasárnap is dolgoznak, azért ugyanugy megkapják a pénzt mint hétköznapiakra.

- Tehát akkor nem rakjátok ki?
- Azt nem mondtuk, csak azt, hogy fizessék meg.
- Jó, elmegyek, beszélek az urral - mondotta a pusztagazda.
- Jó! Megvárjuk, addig nem megyünk haza - mondtuk.
- Most mi lesz? - kérdezte Reiszter Feri bácsi.
- Mi lenne, majd kiderül- mondtam.

Kíváncsian vártuk a fejleményeket. Egy jó 20 perc múlva jött a pusztagazda.

- A méltóságos báró ur azt mondotta, hogy " ti egy évre szegődött cselédek vagytok és a vasárnapi munkát külön nem fogja kifizetni" - mondotta.
- Jó! Mi pedig nem rakjuk ki - mondtam.
- Ecsém Jóska !
- Tessék Feri bácsi.
- Most azért ezek után a méltóságos urékat a hintóval elviszed a templomba?
- Igen, még ma, de már a következő vasárnap csak úgy, ha külön megfizetik.
- Jó !
- Tehát így állunk?
- Igen Feri bácsi.

Befogtam a lovakat. Az urakat hintóval elvittem a templomba. Ott bizony nagy volt a mozgás, mert a lengyel katonák olyan sokan voltak, hogy a templomba nem is fértek be. Itt azok a katonák voltak, akik fogságba estek a II.világháború alatt. A lengyel katonák a kastélyban voltak elszállásolva. A közkatonák csak rövid ideig, a tisztek a háború végéig voltak ott. Sétáltak

egész nap a szomszédos faluk határában. Leginkább magasrangú tiszték voltak. Az emberek beszéltek, hogy milyen jó dolguk van, csak egész nap sétálnak és a falusi menyecskéket elszeregetgetik.

A bárónak 5 gyermeke volt. A holland származású feleségétől elvált, akiről azt beszéltek az emberek, hogy fehér-máju és a tehetségesebb férfiembereket szereti. A beszédnek alapja is volt. A báró egyik fia gimnazista : Harald, elütött a többi testvérétől, mert a szegény emberrel jobban szóbaállt. Több féléről lehetett vele beszélni. Ő mondotta, hogy az apja és a pusztagazda egymás között beszéltek, hogy igazunk van amiért a szén kirakásáért pénzt kértünk. Ahogy ezt megtudtuk, csak megerősítette az igazságos követelésünket és az mellett kardoskodtunk. El is értük azt, ha vasárnap szenet kellett kirakni, a végzett munkát kifizették. Persze emiatt köztünk és a báró között a viszony megromlott, de mi azzal már mit sem törődünk.

4

S Z É N R A K O D Á S

Még most is vissza tudok emlékezni, hogy pécsi, komlói szenet lapátoltunk ki a vagonokból. Pécsen és Komlón és még 1941-ben nem jártam, csak a térképről tudtam, hogy hol is van. Szénbányászokról igen keveset hallottam.

Jött a szolgálatos vasutas tiszt. - Csak jó távolra dobálják el a szenet! Legalább egy méterre kell lennie a szerelvénytől - mondotta.

Lassan fogyott a szén, meg sem látszott ha kilöktünk egy-egy vaslapáttal. Éreztem, a karomon az izmok játékát. Az egész hetes munka bizony megviselt. Fénylett a szerszám nyele, repült a szén, fekete felhők szálltak. Zizegő, csörgedező beszéde volt a szénnek, ahogy rár-rá folyt a fényes lapátomra. A bányá mélyéről beszéltek, fekete szempillájú bányászokról, akik a szempilla szálai közül soha nem tudják kimosni a szénport és magamról is azt beszélhette a szén, hogy vágyik a napvilágra, a szabadságra. Csak ilyen kapcsolat volt a bányászokkal. A kidobált szenet a vágány mellett hagytuk hétfőig, mésszel össze-vissza fröcsköltük, mert ha esetleg "segítség akadt volna, meg lehetett volna ismerni, hogy idegen kéz járt közre". De ilyen szerencsénk nem volt.

A pusztán a szabadkemencés téглаégető a kitermelt sárgaföld part közelében hasalt egymagában. A földut mellett 30 méter hosszú törpe munkásház. A szakadéktól az alacsony piros zsinde-lyes épület előtt, egy-két méteres széles virágoskert kedveskedett a ház lakóinak.

Amikor egykedvűen és tartósan esett az eső, a meredek partról mind az utra folyt a savóhó-szinű víz. A ház előtti kocsitton egy nap többször is elnyekeregtünk a megrakott szeneskocsikkal. A lovaskocsik, a cselédek és az uradalmi jószágok jól megdagasztották a sarat. Néha, amikor csak lassu lépésben mentünk a lassuság ingerültté tett.

A lovaskocsikat a pécsi diószénből, vagy a darabosból jól megraktuk. Az uradalmi kocsi üresen is 6-7 mázsa volt és a plusz 18 q rakomány bizony az állatokat nagyon megviselte. A téглаége-

tőnél a kocsiról a szenet nem dobáltuk, hanem a kocsi oldalának fektettük a derekunkat és megdöntöttük. A kocsi annyira szétesett, hogy utána megértük összetákolni. De ezt így kellett csinálni, hogy gyorsabban végezzünk a szénszállítással. Szép fekete volt minden, ülésdeszka, pokróc, a lovak szőre, s az arcunk, mint az igazi bányászoké. Én már akkor hallottam, hogy azok az igazságos munkások és úgy köszönnek: jó szerencsét! Azt is beszélték, hogy gyengén fizetik a bányászokat.

Hétfőn és kedden végeztünk a szénszállítással. A hét harmadik napján az uradalmi erdőre mentünk, amely a pusztától 8 km távolságra volt. Erdőre mindig szerettem menni, mert ott lehetett igazán hallani az erdei lakók éneklését, s ha szerencsénk is volt, még a kakukkmadár panaszát is hallottuk.

Egyik hétköznap kiértünk az erdőbe. A ritkásra ferde őszi nap sütött, a barnás sárga avar visszalehelte még a meleget. Űrméterben összerakott botfából megraktuk a kocsinkat. Cikk-cakokban, hepe-hupás, csülkös tuskókon hintáztunk ki az erdőből az igáskocsikkal. A "szörnyügödörben" van az erdész lakása, közel az épülethez a fadepó, oda gyűjtöttük össze a fát. Itt a táj szép galagonyabokrok, fiatal akácfák, vadkörtefák - de jó is hogy volt, mert ehettünk mi is gyümölcsöt. Amelyik a fűben pár napig elrejtőzött puha, izletes, zamatos volt. A vadkörte összeszedését nem tiltották. Féléretten egy-egy abrakos tarisznyával vittünk is haza. A padlásra terítettük és ha megpuhult, azt ettük kenyérrel. Így míg a hideg be nem állt, volt mit harapni a kenyér mellé.

A fadepón tul, a hegy másik oldalán szabadi falu szőlő-hegye terült el. Oda mi nem mehettünk, mert ott semmi keresnivalónk nem volt. De, hogy is mehetett volna egy cseléd oda. Pedig az érett szőlő csábitott bennünket. Olyanok voltunk mint a viselős asszony félidős korában. De hasztalan csurgott a nyálunk. Több forduló után már 12 óra felé botorkált a zsebóra mutatója. A tisztáson a kocsikkal félreálltunk, a vásott, kopott, foltozott pokrócokkal letakartuk a lovakat, az istrángot lecsatoltuk, dobtunk a jószágok elé egy porció szénát. Mi kocsisok, a lőcsre tekert tarisznyából kivettük a harapnivalót. Hát mi is lehetett? Kenyér és pohárba tett sok liszttel összekevert és megsütött tojás. Megettük. A kerekeskutnál ittunk rá vizet, így az éhségünk csillapodott. Ez az erdei munka jó két hétig eltartott.

5

A C I G Á N Y A S S Z O N Y H A L Á L A

A fadepó közelében, összetákolt, földbe vájt putriban lakott Kalányos Vendel, felesége, idős édesanyja és Péter fia. Vendel bácsi és Péter alkalmi napszámos munkát végeztek. Mind egyik elég beteges ember volt, őket is elnyomta a rendszer. Most már jó közel vagyunk a november vége felé. Egyik nap erős, élénk szél fujt, néha megpróbált esni a hó is, de nem birt a széllal. Hárman kocsisok gyalog béresmunkát végeztünk, az össze-vissza ledobált villanyél vastagságu botfát raktuk méterbe a fadepón.

Ugy délelőtt 10 óra volt. A putri felől hozta a szél: - debla, debla - futott hozzánk Vendel bácsi, - meghalt az anyám,.... segítsenek! A putri ajtaja nyitva, a priccsen ráncos arcú cigányasszony feküdt mozdulatlanul. Kijött az orvos, kiállította a halotti leletet. A temetésről gondoskodjanak - mondta az orvos.

A halott két napig a putriban feküdt, azon a priccsen ahol meghalt. A temetés vasárnap délután volt. Lovaskocsira tettük a koporsót. Végig az ut a temetőig földut, válogattam az utban, kerültem a pocsolyát, a gödröket. A napokig hulló havaseső és a hideg szél is elcsendesedett. Én még halottas koporsót nem vittem. Ez volt az első. A kocsi tiszta, néma, merev, a koporsó a kocsiderékban. Fenyőfa és vadkörtefa ág a koporsón, a természet a halott embernek ezt adta koszorunak. A keresztre a sárga vas ezt égette: élt 62 évet! Kalányos Vendelné...

Ez jutott éppen eszembe a temetés után:

Megnyugtatóan közeleg ami még vissza van
Lehullunk az idők szekeréről mindannyian.

Én többet voltam kedvetlen, szomorú, mint vidám. Épp úgy mint egy állat, ha oktalanul megverik. Teknő a fürdőkád, a vizet kétmarokkal szórtam a meztelen testemre. Tükörbe csak borotválkozásakor néztem.

CSELÉDEK BESZÉLGETÉSE

Ha életuntak is voltunk, azért beszélgettünk.

Ráischer Feri bácsi és Szaller József cselédek beszélgetése.

- Vagyunk! Vagyunk mint a remete, itt a pusztán- mondotta Ráischer Feri bácsi.
- A mi börtönünk a puszta - válaszolt Szaller József.
- Mi felnézünk egymásra, de más nem vesz bennünket észre.
- Csak azt halljuk örökösen, szántani, vetni, kaszálni, szemet kell hordani. Ez ugy ismétlődik, mint éjszaka után a nappal,- mondotta Ráischer Feri bácsi.
- De mi ez ellen semmit sem tudunk tenni.
- Dehogy nem, csak nem kell mindenbe beletörődni - mondotta Szaller József.
- Az igaz. De ha kiadják a könyvet, akkor mit csináljon az emberfia? - így Feri bácsi.
- Azt kellene tennünk amit a Jóska tett a mult héten, hogy megmondta a gazdának, fizessék meg a szén kirakását és utána ugye hogy fizettek - mondotta Szaller József.
- Igen, igen, valóban ugy volt.
- De ha most kifogásolnánk amiért ki kell menni dolgozni ebben a hidegben, bizony le is ut, meg fel is ut lenne, télviz idején! - fejezte be a beszédét Feri bácsi.
- Mióta itt lakom az uradalomban még a háztetőkre is csak elvétve nézek fel, az átalakított magtárból a lakásunk tetejére is csak az egyik nap néztem fel. Akkor láttam, hogy a tetőn tenyérnyi mohák sorvadnak és rögtön az is eszembe jutott, hogy még azok is feljebb vannak, mint mi cselédek-mondotta Feri bácsi.

Az épület még most is áll. Árulkodik a multról.

Rövidebbek a téli napok, de mégis hosszú napkeltétől nyugtáig. Kint a szabadban dolgozunk. Ruhánk kopott, foltos, lábbelink régi, egy-két számmal mindig nagyobb csizmát, bakancsot hordunk, hogy több kapcarongyot, vagy szalmát tehessünk a talpunk alá szigetelésnek, hogy ne fázzon a lábunk. A jószággal bánó embernek nemcsak saját magával kell törődni, hanem a gondozására bízott állatokról sem szabad megfeledkeznie. Ha az állat beteg volt, vagy éppen fázott, azt a pusztagazda, vagy a tisztartó észrevette, de ha a cseléd nem jól érezte magát (mert ha cseléd is volt, azért azok is emberek, és az is lehet beteg) azt nem vették észre.

Jobb a téglásnak - gondoltam - mert télten azért nem kell kint fagyoskodnia a farkasordító pusztán. Még is csak védettebb helyen dolgozhat. Habár a fészter nyitott és huzatos, azért akad egy kis terület hogy a hideg szél ne vágja az arcát.

Mi meg gazdasági cselédek úgy voltunk, hogy a szükségletünket is kint a szabadban végeztük el, épp úgy mint a szabad madarak, arra szórják az ürüléküket amerre repülnek. Mi is ott végezzük kicsi és nagydolgunkat ahol éppen dolgozunk. Ez még nyáron jóidőben elviselhető, nó meg félre is lehetett menni a lábönálló gabona, kukorica közé, közeli bokorba, s ha rejtőködsre lehetőség mégsem volt, a felsőruhánkat levetettük és azzal takartuk magunkat. Egészségügyi papir gyanánt kezünkbe akadt fű, széna, szalma, kukoricacsuma vagy összehajtogatott ujságpapir került elő a zsebből, azokat használtuk. De ez még elviselhetetlenebbé vált télen, mert kint a határban csupasz

minden, esetleg távolabb egy-egy akácfa állt, oda pedig elmen-
ni minek? Ott is hideg volt. Így csak az maradt, hogy 50-100
lépésnyire a többi embertől elmentünk és a szántás bakhátában
kerestünk alkalmas helyet. De ha ilyen hely sem volt, akkor
meg a kukoricaszár tuskája mögé kuporodtunk le. De ezt is körül-
tekintően kellett végezni, nehogy a véletlenül arra dolgozók
meglássanak. Ezt szégyeltük volna.

TÉLEN A TÉGLAHÁZNÁL

8

December hónapban járunk, ködös, nyirkos és ólomsulllyal
nehezedik a téglaház környékére, de annyira, hogy a téglaegető
kemencének a füstje is leereszkedett embermagasságba. A csontig
hatoló köd még elviselhetetlenebbé tette a munkavégzést. Ezt
nem lehet megszokni, még az angoloknál sem, pedig ott van igazi
köd.

A téglások a kemencéből talicskával tolták ki a kiégetett
téglát. Gáz volt a kemencében, de legalább nem fáztak, jó me-
leg volt. Éppen ott volt Szaller Józseffel dolgunk (kocsistár-
sammal) mivel a következő égetéshez, begyújtáshoz fatuskókat
szállítottunk. Az összerakott téglarakáshoz mentem és megmele-
gítettem a kezemet, a hátamat, mert az igen érzékeny volt már
akkor is. Jurisics József tolt a téglákkal megrakott talicskát.

- Jónapot Öcsém!-köszönt Jurisics.

- Jónapot Józsi bátyám.

- Már elég régen találkoztunk.

- Bizony, nyár óta nem is beszélgettünk. Csak ugy kutya-futtából
láttuk egymást!

- Bizony, bizony ugy van-és himbálta a fejét bizonyításnak Jurisics. Miért nem jössz el a kocsmába?
- Nem megyek én oda! Minek? (Mintha adósa lennék valakinek).

Nem akartam Jurisicsot megbántani, pedig a nyelvemen volt, hogy kibököm amit gondoltam, de mégis csak visszafojtottam a gondolatomat. Azt akartam mondani, hogy ne igyon olyan sok szeszesítalt, mert az egészségére előbb-utóbb káros lesz.

- Ne lázits Öcsém! Hátha még elhiszem.

- Nem olyan puhafából faragtak. Meg aztán nem üt a csalánba a mennykő! Na, na ezt már sokan mondták, és nem lett igazuk-mondotta. Még azt is mondtam, hogy tél van, kuglizni nem lehet, nem kell babákat állítani. Meg aztán én nem szeretem a kocsmai levegőt. Még talán rosszabb mint a bűdös istálló levegője. Meg hát rávaló sincsen. Nőtlen ember ott mit csináljon?

- Ott legalább míg nagyon fel nem öntök a garatra rexezünk, elütjük, verjük az estét. Bizony előfordul, hogy hajnalban kerülünk haza, mert utközben itt-ott az árokszélben alszom ki magamat. Tudom, hogy ez nem szép és az egészségemre is talán ártalmas lehet, de azért nem üt a csalánba a ménkü - fejezte be Jurisics.

- Na, na, én azért nem merném ezt olyan biztosan állítani. Előfordult már, hogy éjjeli őr nappal halt meg.

- Az igaz Öcsém. De én nem olyan fából vagyok faragva - szólt ismét Jurisics.

A beszédet Szaller szakította meg. Siessünk Józsi, mert jön az Öreg! (ekkor a pusztagazdára gondolt.)

- Megyünk Józsi bátyám.
- Jó! Jó, én is sietek!
- De azért, ha van szabad időd, gyere el a kocsmába - kiáltotta utánam Jurisics.
- Nem hiszem, hogy elmegyek -feleltem.

9
PUSZTAI FŐGÉPÉSZ

A pusztán Király Lajos főgépész a maga módján él feleségével és Mária leányával. A pusztagazdával jól megértik egymást. Ujságot olvasó ember, tehát politizál. Egyetlen egy Hoffer gyártmányu traktor volt a pusztán, de az is többet pihent, mint pöfögött volna. Amikor a főgépész szántani akart menni vele, előtte szét kellett szedni és meg kellett javítani. Azt az egyet meg kell mondani, jó szakember volt, mert mindent meg tudott javítani ami csak a pusztán előfordult: a villanymotortól a traktorig értett a gépekhez, jó mesterembernek ismerték. Ő többször is mondotta: - Gyerekek, három fő baj van a világon. A tudatlanság, a betegség és a szegénység. De mennyire igaz volt, mert a cselédvilágban a tudatlanság, a betegség és a szegénység együtt van, mint a jó házőrző kutyában a bolha és mint a koldussal a tarisznyája. Ez ellen nem volt ismert orvosság.

M E G Ő L T E   A   S Z E S Z

Január első vasárnapján Jurisics József a hideg, napfényes délután egyedül baktatott a kövesuton Nagyberki község felé. Már hova is mehetne? - gondoltam. Könnyen ki lehetett találni, mert csak a sarki Farkas Mihály kocsmájába. Vasárnap ott érezte jól magát. Ő volt az első és az utolsó vendég. A szép kocsmáros menyecskét nézegette, de elég muja volt ahhoz, hogy beszélni merjen vele. Amikor már alaposan felöntött a garatra akkor beszélt, de minek? Senki sem figyelt rá. Amerre néztünk, a táj szép volt és arra csábított, hogy kint csatangoljunk a szabadban. A hó már magas volt, a fák kékes, összekuszált árnyat vetettek a hóra. A falu régi. Megfeketedett ruhájával egybe olvadt az ut szélén hajló fákkal. Az esti órákban a kék törzsek és árnyékok, a pihenőre térő nap aranyos csillogása a fatörzsek között félig elmosódtak már a korai homályban.

Ezen a vasárnap délutánon én sem maradtam otthon, hanem elmentem az egyik jóbarátomhoz Kristóf Lajoshoz, estig kártyázással ütöttük el a napot. Este a Biró István földbirtokos uraság nagyberki kastélya előtt, a forgalmas kövesuton ballagtam hazafelé. Váratlanul a kastélyudvarból két komondor kutya futott ki és rámtámadtak hatalmas mancsaikkal. Ugy megijedtem, hogy fehérebb lehettem mint a hó. Azért is jó amikor az ember ilyen helyeken jár van valami a kezeügyében védekezés céljából. Bizony úgy jártam, hogy szégyen a futás, de hasznos. Mégis, amikor a két borjunak is beillő eb rámugrott, teljesen betakart.

A támadás pillanatában csak álltam, szinte megdermedtem. Bizony a hátsómba egy zabszemét sem lehetett volna bedugni. Annyira megijedtem, hogy egész hazáig csak remegtem mint a nyárfalevél, melyet megfuj a hideg szél. Hazaértem. Nagyanyámnak is elmeséltem, hogy a komondorok megtámadtak. Az volt az első teendője, hogy egy kétdecis csészét vett a kezébe, félig megtöltötte vízzel, majd a kályhából kivett 3 izzó parazsat, a vízbe tette és valamit imádkozott. A víz sustorgó hangokat adott ki. A vízzel a homlokomat megmosta, s még hozzámondta, hogy most elűzte a betegséget. Hogy én akkor mit hittem? Azt, hogy segíteni szándékozik. Nem mertem kinevetni, hiszen a nagyanyámról volt szó.

A nagyanyám megsimogatta a szőke, göndör, gyapjas hajamat és közölte: - nem lesz sokáig dus hajam, meg fogok kopaszodni. - Majd meglátjuk - mondtam. Én még gyerek vagyok!

A déli maradékból megvacsoráztam és lefeküdtem, mivel korán volt ébresztő. Ismét kezdődött egy másik hét. Kint fagyos volt a reggel. A pusztá sápadt, öreg épületein, a tetőn, a barnás lefolyón fűrtökben csüngtek a hosszú, világos jégcsapok. A fák fehérek és deresek voltak. A közeli kastély udvarában álló fenyőfák ágacskáinak tülevelei fenyegetően sorakoztak. Az égbolt világos volt, de nem kékes-szinű. Sok hó esett az elmúlt napokban. A hideg tovább tartotta magát, -20-23 alá is süllyedt a hőmérséklet. Bizony, nehéz volt a kegyetlen hideget elviselni. Nem éreztük azt, hogy ruha volt rajtunk, könnyűnek éreztük testünket.

A nehezen elviselhető hideg miatt a kocsira vagy a szánkóra nem is ültünk fel, hanem mellette vagy utána mentünk. Mindig a szabad-i falun hajtottunk keresztül ha az uradalmi erdőbe kellett menni dolgozni. A "szörnyügdör" erdejében a vékony fenyőágak a hó terhétől a földig hajoltak, alattuk madarak beszéltek egymáshoz. Különös tél volt az. Jöttek a hírek, hogy a német náci csapatok elérték a Don-folyót. Mondták az emberek, hogy eldőlt a II.világháború, mert a német hadsereg nem fogja bírni a nagy hideget. Az erős szélben rengeteg varju keringett, élelmet kerestek, egymást is csipkedték. Fekete-, kékes szárnyuk csillogott amíg egyik helyről a másikra szálltak. Fájdalmasan és ijesztően sikoltoztak. Megközelítettem a földön lévő varjakat, de bizony legtöbb már halálra fagyott.

10

F A D E P Ó

Egész héten az erdőről fát szállítottunk a fadepóra. A vastag hó tetejére szénát és szalmát hintettem, hogy az erdei madarak legalább azt csipegessék. Magot nem tudtam adni, mert keveset mért a pusztagazda, az meg kellett az igásállatoknak.

Minden héten pénteken délután félnapi leventefoglalkozás volt kötelező. Én a foglalkozásokat rendszeresen látogattam, nem azért mintha kedveltem volna a leventeintézményt, hanem mert ott talákoztam a barátaimmal. Legtöbbször a leventeujsból olvastak fel részleteket. Nem jegyeztem meg a tartalmát, őszintén nem is érdekelt. Több alkalommal figyelmeztettek, hogy

ne kalapban menjek, hanem a rendszeresített leventesapkában vegyek részt a foglalkozásokon. Én abban a ruhában mentem a leventébe amelyikben dolgoztam. Nem volt időm arra, hogy még előtte átöltözzek. Egyetlen öltöny valamirevaló ruhám volt, azt meg kimélnem kellett. Emiatt többször kellemetlenségem volt. Olyan eset is előfordult, hogy a honvédségtől jöttek ki ellenőrizni, s mivel kalapban voltam, hazaküldtek. Nem sok becsületem volt, mert a raj utolsó előtti embereként türtek meg. Az utolsó ember a rajparancsnok-helyettes, az pedig nem állt sorba, így én voltam a végén...mindegy volt, akárcsak a szélsőháznak.

A pusztáról Spágli Gyula, Jurisics Elek, Jurisics Ferkó és én jártunk a leventébe: Csoma Szabodi faluba. Még járt egy fiu: Illés Gyula, jómodu parasztgyerek. A pusztára Sásd községből költöztek oda, kb. 50 hold földet vásároltak és azon gazdálkodtak. Jószándéku gyerek volt, nem nézett le bennünket azért mert cselédek voltunk. Az egész Illés család becsületes volt. Illés Gyulát tényleges katonai szolgálatra vitték el, a fronton halt meg mint annyi fiatal magyar katona. Örök szomorúság fátyolozta be a szülők életét, a fiatalon meghalt gyermekük keserű emléke.

A K É T T E S T V É R H A L Á L A

11

A tél későn engedett. Valamikor ugy március végén. Nyugat felől erős dühöngő viharok jöttek és vele együtt jöttek az alacsony fekete, hideg fellegek is. Reiszter Feri bácsi mondta, hogy a fellegek oly feketék éppen mint a németek és ugyanolyan erőszakosak is.

Kezdett sötétedni. Tompa Mihály bácsi a puszta kanásza fáradtan baktatott a gémeskut felől és mérgelődött, hogy felszaladt a sudárfa üres vederral és egyedül nem tudja lehuzni.

- Gyere Öcsém Józsi! Hátnl a tuskót emeld meg, akkor talán már el is érem - mondotta Tompa Mihály bácsi.

A gémeskut egyensúlyozott hátsó tuskóit megemeltem és anyyira leereszkedett a sudárfa, hogy a vedret Mihály bácsi elérte. Nem volt éppen fiatalember. Nagyokat nyögött amíg fel tudta huzni az akóshordónak is beillő kutvedret. Két kannáját csurdig megtöltötte, kampós vizhordóját vállára tette és mindkét végére felakasztotta a vizesedényeket. Komótos léptekkel elindult a dombnak felfelé. Olyan patika csendben lépkedett, mintha a templomban a padok között ment volna. A vizet olyan 500 méterre vitte a kanoknak. Az egyik kan, Fickó, a másik meg Mokány névre hallgatott. Bizony, más emberfia a kanokat nem igen közeli tette meg, csak a Mihály bácsi. Erre büszke is volt, mert ha ő nincs, akkor éhesen maradtak volna.

A Jurisics családban élt Jurisics Ferkó. Nem éppen egészséges felépítésűnek született, de azért a családban ő is mint

vályogvető téglás dolgozott. Becsületesen végezték a megélhetésükhöz szükséges, erős fizikai munkát. Az volt a baj, hogy a kocsmát nem tudták elkerülni. Amikor boltba vagy a borbélyhoz mentek, minden esetben a kocsmában gyökeresedtek meg és a leg-erősebb alkoholt itták, a pálinkát. Azt tette Ferkó is.

A Ferkó még fiatal volt, alig töltötte be a 18. életévét, de már úgy ivott mint egy 30 éves, nem ismert határt. A szabodi falu kocsmája mindig utbaesett, azt nem kerülte el. Mondta is Major Vendel bácsi, a falu cipésmestere: - Ferkó, kevesebbet igyál, mert elég közel ágaskodik a temető! Nem messze van a kocsmától. Hallgass az idősebbre.

- Vendel bácsi! Nem üt a csalánba a ménkü - mondotta Ferkó.
- Na! Na! Ezt már megletebb legények is mondták - nyugtázta Vendel bácsi és ahogy dolgozott a spándli mellett, nagyokat ütött a faszegre, s többször lyukasztott a szegesárral a cipő talpára, majd folytatta: - Gyerekek! Gyerekek! Nem hisztek addig amíg baj nem lesz! Sokat jártok a sarki kocsmába!

Egyik nap este Ferkó a sarki kocsmában több pálinkát ivott mint amennyit a fiatal szervezete elbirt volna. Nem ment haza, hanem a puszta lóistállójában a szénáspajtában feküdt le. Reggelre holtan találták. Az orvosi vizsgálat megállapította, hogy a pálinka kigyulladt benne, az okozta korai halálát.

A tragédia figyelmeztető volt, de azért mindenki mégsem okult a történetekből. Továbbra is látogatták a kocsmát az emberek és ittak.

Persze a józan parasztember az mindig tudja, hogy mennyi az elég, ami nem káros a szervezetre, nő és más kárán is tanul.

A nagyobb községekben minden negyedévben vásár volt. Ilyenkor a környékbeli parasztemberek (főleg azok, akik kupec-kodással is foglalkoztak) nélkül a vásár nem mulhatott el. Már az adás-vételkor úgy ütöttek az emberek egymás tenyerébe, hogy áldomás címén legyen ok az ivásra. Olyan esetek is megtörténtek, hogy a kocsmában kötöttek üzletet.

Akár milyen keservesen is, de azért csak kitavaszkodott. Én észre sem vettem, hogy eljött. A meggy fehér virágai gyorsan lehullottak. A virágkelyheket követően a fák hirtelen, nagy zöld levelekben bontakoztak ki, majd csakhamar megjelent a zöld gyümölcs is. Ahogy telt, mult az idő, úgy vastagodott, gyarapodott, érett, s végül olyan volt, mintha vörös festékbe mártott ecsettel festették volna meg.

Junius vége felé a pusztához tartozó gödörágban is érett a vadontermő cigánymeggy. De jó is volt azt kenyérrel enni. Ilyen beszéd járta akkor a vidéken: "szeggyél meggyet és edd meg kenyérrel."

Jurisics József a becsületesen megkeresett pénzen továbbra is ivott. Testvéröccse tragikus kimenetelű esetéből nem okult csak beletemetkezett az alkohol gőzébe. Ittas állapotában nem

volt kötekedő csak barátságosan mosolygott. Pipált, vagy cigarettázott. Az volt számára a fontos, hogy csak füstölhessen. Ez az Ő emberi méltóságát ki is töltötte. Senkinek sem ártott. Ugy ment el az élők sorából, hogy késő éjszakáig ivott a kocsmában, s egyedül (mint máskor is) részegen csetlett-botlott, tántorgott hazafelé. Tévedésből elkeveredett a közeli kanális megduzzadt vizéig. Vizesen, a parton halva találtak rá másnap reggel.

A földbe eresztett koporsón ez állt: Jurisics József élt 50 évet !

- A kocsmá és a temető közel van, egymás mellett .....

Jeli József
Jeli József
P é c s

